

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

**Яготинський інститут
Кафедра соціальної роботи**

Троянчук Євген Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня бакалавра**

на тему:

**«Морально-етичні проблеми вдосконалення професійної підготовки
спеціалістів у галузі соціальної роботи»**

Група ІН34-8-22-Б1СПр (4,0 з)

Спеціальність: 231«Соціальна робота»

Освітня програма: Соціальна робота

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

*Дипломна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів, текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Студент

Троянчук Євген Олександрович

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

к.і.н. Михайленко Сергій Миколайович

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Допущено до захисту перед ЕК

Завідувач кафедри

к.п.н. Черноштан Євгеній Валерійович

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Яготин 2026 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ.....	9
1.1. Сутність та специфіка професійної підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи.....	9
1.2. Морально-етичні засади професійної діяльності соціального працівника.....	17
1.3. Актуальні морально-етичні проблеми та напрями вдосконалення професійної підготовки фахівців соціальної роботи.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ЯГОТИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ.....	33
2.1. Організаційно-правова характеристика діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради.....	33
2.2. Дослідження морально-етичних проблем у професійній діяльності та підготовці фахівців Центру соціальних служб.....	38
2.3. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки та розвитку етичної компетентності спеціалістів Центру соціальних служб Яготинської міської ради.....	44
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	57
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціально-економічними трансформаціями, які супроводжуються зростанням потреб населення у якісних соціальних послугах та професійній підтримці з боку соціальних працівників. В умовах реформування системи соціального захисту населення, децентралізації влади, розвитку територіальних громад, а також викликів, пов'язаних із воєнним станом, внутрішнім переміщенням населення, соціальною вразливістю окремих категорій громадян, значно підвищуються вимоги до професійної компетентності фахівців соціальної роботи.

Соціальна робота належить до професій типу «людина – людина», де результат діяльності значною мірою залежить не лише від рівня спеціальних знань і практичних навичок працівника, а й від його моральних якостей, ціннісних орієнтацій, здатності дотримуватися професійної етики та принципів гуманізму. У своїй професійній діяльності соціальні працівники щоденно стикаються зі складними життєвими обставинами клієнтів, необхідністю прийняття відповідальних рішень, забезпечення конфіденційності інформації, дотримання прав людини, недопущення дискримінації та збереження професійної неупередженості. Саме тому морально-етична складова є одним із ключових компонентів їхньої професійної підготовки.

Водночас сучасна система підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи потребує подальшого вдосконалення. Незважаючи на наявність освітніх програм, професійних стандартів та етичних кодексів, у практиці професійної діяльності нерідко виникають ситуації морального вибору, конфлікту цінностей, професійного вигорання, порушення етичних норм у взаємодії з клієнтами та колегами. Це свідчить про необхідність посилення уваги до формування етичної компетентності майбутніх соціальних працівників ще на етапі їхнього професійного навчання.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнного стану в Україні, коли значно зросла кількість осіб, які потребують соціальної

підтримки: внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, членів сімей військовослужбовців, осіб з інвалідністю, дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Робота з такими категоріями населення вимагає від соціальних працівників високого рівня професійної відповідальності, емпатії, толерантності, психологічної стійкості та дотримання морально-етичних принципів професії.

Важливим аспектом дослідження є також діяльність центрів соціальних служб на місцевому рівні, які безпосередньо реалізують державну соціальну політику та забезпечують надання соціальних послуг населенню. Досвід діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради демонструє необхідність постійного професійного розвитку працівників, удосконалення їхньої морально-етичної підготовки та формування навичок ефективного вирішення етичних дилем, що виникають у процесі роботи з різними категоріями клієнтів.

Науковий інтерес до проблеми морально-етичної підготовки соціальних працівників зумовлений також потребою узагальнення сучасних підходів до формування професійної етики, визначення ефективних механізмів розвитку моральної відповідальності майбутніх фахівців та пошуку шляхів удосконалення змісту професійної освіти в галузі соціальної роботи.

Отже, актуальність теми дослідження «Морально-етичні проблеми вдосконалення професійної підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи» визначається зростанням суспільної значущості професії соціального працівника, необхідністю підвищення якості соціальних послуг, потребою формування високого рівня морально-етичної культури фахівців, а також необхідністю пошуку ефективних шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів відповідно до сучасних викликів і потреб українського суспільства.

Стан наукової розробки проблеми. Проблема морально-етичних засад професійної підготовки фахівців соціальної роботи є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. У науковій літературі значна

увага приділяється питанням професійної підготовки соціальних працівників, формуванню їхньої професійної компетентності, розвитку морально-етичних якостей та впровадженню етичних стандартів у практику соціальної роботи.

Теоретико-методологічні засади соціальної роботи та професійної підготовки фахівців соціальної сфери висвітлені у працях українських учених Івана Зверєвої, Алли Капської, Володимира Поліщука, Олени Безпалько, Наталії Сейко, Тетяни Семигіної, Людмили Міщик, Валентини Бочарової, Ольги Карпенко та Галини Лактіонової. У своїх дослідженнях науковці розглядають особливості професійного становлення соціальних працівників, зміст та напрями їхньої підготовки, а також вимоги до сучасного фахівця соціальної сфери.

Питання професійної етики та моральних засад діяльності соціального працівника знайшли відображення у працях Тетяни Семигіної, Алли Капської, Олени Безпалько, Івана Зверєвої, Людмили Тюпті, Івана Миговича, Лариси Коваль та Наталії Кабаченко. Дослідники акцентують увагу на необхідності дотримання принципів гуманізму, соціальної справедливості, конфіденційності, толерантності та поваги до гідності особистості як основних етичних засад професійної діяльності соціального працівника.

Проблеми формування професійної компетентності та морально-етичної культури майбутніх фахівців соціальної роботи досліджували Ольга Карпенко, Наталія Заверико, Людмила Міщик, Валентина Поліщук, Олена Рассказова, Вікторія Поліщук та Наталія Сейко. У їхніх працях обґрунтовано необхідність інтеграції професійних знань, практичних умінь та етичних цінностей у процесі фахової підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота».

Вагомий внесок у дослідження морально-етичних аспектів соціальної роботи зробили зарубіжні вчені Фредерік Рімер (Frederic G. Reamer), Сара Бенкс (Sarah Banks), Лен Гіббс (Leonard Gibbs), Малколм Пейн (Malcolm Payne), Дін Герепі (Dean H. Herworth) та Рональд Руні (Ronald H. Rooney). Їхні праці присвячені професійній етиці соціальної роботи, механізмам прийняття

етичних рішень, попередженню професійних ризиків та розвитку етичної компетентності соціальних працівників.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, питання морально-етичних проблем удосконалення професійної підготовки фахівців соціальної роботи в умовах сучасних суспільних викликів, реформування системи соціальних послуг та діяльності територіальних громад потребують подальшого вивчення. Особливо актуальним залишається дослідження практичних аспектів формування етичної компетентності соціальних працівників на базі місцевих установ соціального захисту, зокрема Центру соціальних служб Яготинської міської ради.

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес учених до проблем професійної підготовки та етики соціальної роботи. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання вдосконалення морально-етичної підготовки фахівців соціальної сфери в сучасних умовах, що й зумовлює необхідність подальших наукових пошуків у зазначеному напрямі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні морально-етичних проблем професійної підготовки фахівців у галузі соціальної роботи та розробці рекомендацій щодо її вдосконалення на основі аналізу діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради.

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

1. Розкрити сутність та особливості професійної підготовки фахівців у галузі соціальної роботи.
2. Охарактеризувати морально-етичні засади професійної діяльності соціального працівника.
3. Визначити основні морально-етичні проблеми професійної підготовки спеціалістів соціальної роботи на сучасному етапі.
4. Дослідити організаційно-правові засади діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради.
5. Проаналізувати морально-етичні аспекти професійної діяльності та підготовки фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради.

6. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки та формування етичної компетентності фахівців соціальної роботи.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка фахівців у галузі соціальної роботи.

Предмет дослідження – морально-етичні проблеми вдосконалення професійної підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи та шляхи їх вирішення в діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури, нормативно-правових документів та професійних стандартів) – для з'ясування сутності та змісту морально-етичних проблем професійної підготовки фахівців соціальної роботи; емпіричні методи (спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ювання, аналіз документації) – для вивчення особливостей професійної діяльності працівників Центру соціальних служб Яготинської міської ради; методи якісного та кількісного аналізу отриманих даних – для узагальнення результатів дослідження та формулювання практичних рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному дослідженні морально-етичних проблем удосконалення професійної підготовки фахівців у галузі соціальної роботи в сучасних умовах розвитку системи соціальних послуг. У роботі уточнено сутність морально-етичної складової професійної підготовки соціальних працівників, визначено основні морально-етичні проблеми, що виникають у процесі професійної діяльності фахівців соціальної сфери, а також обґрунтовано напрями вдосконалення етичної компетентності працівників на прикладі діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні наукових уявлень про морально-етичні засади професійної підготовки фахівців соціальної роботи. Результати дослідження сприяють розширенню теоретичних положень щодо

формування професійної етики, моральної відповідальності та етичної компетентності соціальних працівників. Узагальнені теоретичні матеріали можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях проблем професійної підготовки спеціалістів соціальної сфери.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання розроблених рекомендацій для вдосконалення професійної підготовки та підвищення рівня етичної компетентності фахівців соціальної роботи. Отримані результати можуть бути впроваджені в діяльність Центру соціальних служб Яготинської міської ради, інших установ соціальної сфери, а також використані у процесі підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Соціальна робота», під час проведення тренінгів, семінарів та програм підвищення кваліфікації соціальних працівників.

Структура роботи зумовлена метою, завданнями та логікою дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1.1. Сутність та специфіка професійної підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи

У сучасних умовах розвитку українського суспільства соціальна робота посідає важливе місце серед професій, спрямованих на забезпечення соціального благополуччя населення, захист прав людини та підтримку осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. Зростання кількості соціальних проблем, пов'язаних із соціально-економічними трансформаціями, воєнними подіями, внутрішнім переміщенням населення, демографічними змінами та необхідністю інтеграції вразливих категорій громадян у суспільне життя, актуалізує питання якісної професійної підготовки фахівців соціальної роботи.

Професійна підготовка спеціалістів у галузі соціальної роботи є складним, багатокомпонентним і безперервним процесом формування знань, умінь, навичок, професійних цінностей та особистісних якостей, необхідних для ефективного здійснення соціально-професійної діяльності. Вона спрямована на підготовку висококваліфікованого фахівця, здатного надавати соціальні послуги різним категоріям населення, здійснювати соціальний супровід, консультування, соціальну профілактику, посередництво та захист прав клієнтів.

Науковці розглядають професійну підготовку як цілеспрямований процес формування професійної компетентності майбутнього спеціаліста. Зокрема, А. Капська визначає професійну підготовку соціального працівника як систему організаційних, педагогічних та практичних заходів, спрямованих на оволодіння студентами спеціальними знаннями та професійними вміннями. І. Зверєва наголошує на необхідності поєднання теоретичної підготовки із практичною діяльністю, що забезпечує готовність фахівця до роботи з різними категоріями клієнтів. Т. Семигіна підкреслює важливість формування професійних цінностей та етичної культури майбутнього соціального працівника як невід'ємної складової його професійної компетентності[10, с. 95].

Особливість соціальної роботи полягає в тому, що її об'єктом є людина, її потреби, інтереси, проблеми та соціальні зв'язки. Саме тому професійна підготовка соціальних працівників не може обмежуватися лише передачею теоретичних знань. Вона повинна забезпечувати формування здатності до міжособистісної взаємодії, розвитку комунікативних навичок, емоційної стійкості, толерантності, емпатії та відповідальності за результати професійної діяльності.

Сутність професійної підготовки майбутніх соціальних працівників визначається її основними складовими:

Теоретична підготовка фахівців соціальної роботи є фундаментальною складовою їхньої професійної освіти та передбачає системне засвоєння знань із соціальної роботи, соціології, психології, педагогіки, права, етики, менеджменту соціальної сфери та інших суміжних дисциплін. Саме теоретичний компонент забезпечує формування у майбутніх фахівців цілісного наукового уявлення про соціальні процеси, закономірності функціонування суспільства, особливості поведінки індивідів і груп, а також механізми надання соціальної допомоги різним категоріям населення.

Засвоєні теоретичні знання дозволяють соціальному працівнику глибше розуміти природу соціальних проблем, аналізувати причини їх виникнення та прогнозувати можливі наслідки. Крім того, вони створюють науково обґрунтовану основу для вибору найбільш ефективних методів і технологій соціальної роботи відповідно до конкретної життєвої ситуації клієнта.

Особливого значення теоретична підготовка набуває у контексті формування професійного мислення фахівця, його здатності до критичного аналізу соціальних явищ, прийняття обґрунтованих рішень та дотримання професійно-етичних стандартів. Таким чином, теоретична складова професійної підготовки є базисом, на якому формується подальша практична діяльність соціального працівника та його професійна компетентність у цілому.

Практична підготовка фахівців соціальної роботи є невід'ємною складовою професійного становлення, яка забезпечує інтеграцію теоретичних

знань із реальними умовами професійної діяльності. Вона реалізується через проходження навчальних і виробничих практик, участь у волонтерській діяльності, тренінгах, практичних заняттях, а також стажуваннях у соціальних установах різного рівня.

У процесі практичної підготовки студенти отримують можливість безпосередньо ознайомитися зі специфікою роботи соціальних служб, структурою соціальних установ, особливостями взаємодії з різними категоріями клієнтів та механізмами надання соціальних послуг. Це сприяє формуванню професійних умінь і навичок, необхідних для ефективного виконання функціональних обов'язків соціального працівника [36, с.72].

Важливим аспектом практичної підготовки є розвиток умінь застосовувати теоретичні знання в реальних професійних ситуаціях, що дозволяє майбутнім фахівцям формувати власний професійний досвід, розвивати комунікативні навички, навички кризового втручання, консультування та командної роботи. Особливе значення має також формування здатності до швидкого реагування на складні життєві обставини клієнтів і прийняття виважених професійних рішень.

Таким чином, практична складова професійної підготовки є ключовим етапом формування професійної компетентності соціального працівника, оскільки саме вона забезпечує перехід від теоретичних знань до реальної професійної діяльності та сприяє становленню готовності до самостійної роботи у сфері соціальних послуг.

Особистісна підготовка фахівців соціальної роботи є важливою складовою їхнього професійного становлення, оскільки саме особистісні якості значною мірою визначають ефективність взаємодії соціального працівника з клієнтами та результативність його професійної діяльності. Вона передбачає цілеспрямований розвиток професійно важливих характеристик особистості, які забезпечують готовність до роботи з людьми, що перебувають у складних життєвих обставинах.

До таких якостей належать гуманність, милосердя, відповідальність, толерантність, стресостійкість, здатність до співпереживання (емпатії) та

саморефлексії. Гуманність і милосердя визначають ціннісну спрямованість професійної діяльності соціального працівника, орієнтуючи його на допомогу та підтримку людини як найвищої соціальної цінності. Відповідальність забезпечує усвідомлення значущості прийнятих рішень та їх впливу на життя клієнтів, а толерантність сприяє недискримінаційному ставленню до різних соціальних груп.

Важливе значення має розвиток стресостійкості, оскільки професійна діяльність соціального працівника пов'язана з високим рівнем емоційного навантаження, частими кризовими ситуаціями та необхідністю швидкого прийняття рішень. Здатність до співпереживання дозволяє глибше розуміти емоційний стан клієнтів, формувати довірливі стосунки та підвищувати ефективність соціальної допомоги.

Не менш важливою є саморефлексія, яка забезпечує здатність аналізувати власні дії, поведінку та професійні рішення, виявляти помилки та визначати шляхи їх удосконалення. Таким чином, особистісна підготовка є ключовим чинником формування професійної зрілості соціального працівника та основою його ефективної діяльності у сфері соціальних послуг.

Морально-етична підготовка є однією з ключових складових професійного становлення фахівців соціальної роботи, оскільки вона визначає ціннісні орієнтири, на основі яких здійснюється вся подальша професійна діяльність. Її основною метою є формування у майбутніх соціальних працівників системи професійних цінностей, моральної свідомості та стійкої готовності дотримуватися етичних норм у взаємодії з клієнтами, колегами та представниками інших професійних сфер.

У процесі морально-етичної підготовки особлива увага приділяється засвоєнню базових принципів соціальної роботи, серед яких гуманізм, повага до гідності людини, конфіденційність, соціальна справедливість, недискримінація та відповідальність за професійні рішення. Формування цих принципів забезпечує розвиток у майбутніх фахівців здатності діяти відповідно

до високих моральних стандартів навіть у складних і неоднозначних професійних ситуаціях.

Важливим аспектом морально-етичної підготовки є розвиток уміння аналізувати етичні дилеми, що виникають у процесі соціальної роботи, та приймати обґрунтовані рішення з урахуванням інтересів клієнта, вимог законодавства та професійних стандартів. Це сприяє формуванню відповідальної професійної поведінки та запобігає можливим етичним порушенням у практичній діяльності.

Крім того, морально-етична підготовка передбачає виховання культури професійного спілкування, толерантного ставлення до різних соціальних груп та розвитку здатності до емпатії. У сукупності це забезпечує формування цілісної професійної особистості соціального працівника, здатного ефективно виконувати свої обов'язки та забезпечувати якісне надання соціальних послуг населенню [7, с. 21].

Професійна підготовка фахівців соціальної роботи ґрунтується на системі фундаментальних принципів, які визначають зміст, спрямованість та особливості їхньої майбутньої професійної діяльності. Серед них особливе місце посідає принцип гуманізму, який виступає базовою ціннісною основою соціальної роботи та передбачає визнання людини найвищою соціальною цінністю. Дотримання цього принципу означає повагу до гідності, прав і свобод кожної особистості незалежно від її соціального статусу, віку, статі, національності, віросповідання чи інших індивідуальних особливостей.

Реалізація принципу гуманізму в професійній підготовці майбутніх соціальних працівників забезпечує формування у них стійкої орієнтації на потреби клієнта, розвиток емпатії, толерантності та відповідального ставлення до професійних обов'язків. У практичному вимірі цей принцип передбачає спрямування соціальної роботи на підтримку особистісного потенціалу клієнта, сприяння його самореалізації, подоланню життєвих труднощів та створенню умов для повноцінного соціального функціонування.

Крім того, принцип гуманізму виступає основою для формування професійної етики соціального працівника, визначаючи характер його взаємодії з клієнтами та колегами. Його дотримання сприяє утвердженню довірчих відносин у процесі надання соціальних послуг, підвищенню ефективності соціального супроводу та забезпеченню дотримання прав людини як ключового пріоритету соціальної роботи.

Важливим принципом є принцип соціальної справедливості, який полягає у забезпеченні рівного доступу громадян до соціальних послуг, захисті прав соціально вразливих категорій населення та подоланні проявів соціальної нерівності. Соціальний працівник повинен сприяти реалізації права кожної людини на соціальний захист та підтримку з боку держави і суспільства.

Не менш важливим є принцип конфіденційності, який передбачає збереження в таємниці інформації, отриманої під час професійної взаємодії з клієнтом. Дотримання цього принципу сприяє формуванню довірчих відносин між соціальним працівником і клієнтом та забезпечує захист його особистих даних і приватного життя.

Основоположним у професійній діяльності також виступає принцип поваги до прав людини, що вимагає від фахівця неухильного дотримання міжнародних і національних стандартів у сфері захисту прав людини, недопущення дискримінації та забезпечення рівних можливостей для всіх категорій населення.

Принцип індивідуального підходу передбачає врахування особливостей кожного клієнта, його життєвої ситуації, потреб, можливостей та ресурсів. Ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від здатності фахівця адаптувати форми та методи допомоги відповідно до конкретних обставин життя людини або сім'ї.

Важливе значення має принцип професійної компетентності, який зобов'язує соціального працівника володіти необхідними знаннями, уміннями та навичками для якісного виконання своїх професійних обов'язків. Компетентний фахівець здатний ефективно реагувати на складні соціальні

проблеми, приймати обґрунтовані рішення та забезпечувати високий рівень соціального обслуговування населення.

Особливу роль у сучасних умовах відіграє принцип безперервного професійного розвитку, який передбачає постійне вдосконалення професійних знань, підвищення кваліфікації, опанування нових методів і технологій соціальної роботи. Динамічні зміни в соціальній сфері, реформування системи соціальних послуг та поява нових соціальних викликів вимагають від фахівців постійного професійного саморозвитку та готовності до навчання протягом усього життя.

Таким чином, дотримання принципів гуманізму, соціальної справедливості, конфіденційності, поваги до прав людини, індивідуального підходу, професійної компетентності та безперервного професійного розвитку забезпечує ефективність соціальної роботи, сприяє підвищенню якості соціальних послуг та формуванню високого рівня довіри суспільства до діяльності соціальних працівників.

Важливою характеристикою професійної підготовки соціальних працівників є її міждисциплінарний характер. Соціальний працівник повинен володіти знаннями з різних галузей науки, оскільки у своїй діяльності він взаємодіє з представниками різних професійних сфер: психологами, педагогами, медичними працівниками, юристами, представниками органів місцевого самоврядування та громадських організацій. Така взаємодія потребує високого рівня професійної культури та здатності працювати в мультидисциплінарній команді.

Сучасна система професійної підготовки фахівців соціальної роботи в Україні орієнтується на компетентнісний підхід. Його сутність полягає у формуванні комплексу професійних компетентностей, які забезпечують готовність випускника до успішного виконання професійних обов'язків. До основних компетентностей соціального працівника належать: соціально-правова, комунікативна, психологічна, організаційна, дослідницька, інформаційна та етична компетентності [9, с. 17].

Особливого значення набуває формування етичної компетентності майбутніх соціальних працівників. Вона передбачає здатність фахівця керуватися моральними принципами під час прийняття професійних рішень, дотримуватися норм професійної етики, забезпечувати конфіденційність інформації про клієнта та поважати його людську гідність. Саме етична компетентність дозволяє соціальному працівнику ефективно вирішувати моральні дилеми, які часто виникають у практичній діяльності.

У сучасних умовах значний вплив на зміст професійної підготовки соціальних працівників справляють процеси цифровізації суспільства та реформування системи соціальних послуг. Фахівці повинні вміти використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, працювати з електронними базами даних, здійснювати дистанційне консультування та надавати соціальні послуги в онлайн-форматі. Це вимагає постійного оновлення освітніх програм і вдосконалення методів підготовки майбутніх спеціалістів.

Крім того, сучасні соціальні виклики, пов'язані з воєнним станом в Україні, зумовлюють необхідність підготовки соціальних працівників до роботи з ветеранами війни, внутрішньо переміщеними особами, сім'ями військовослужбовців, особами, які зазнали психологічних травм та втрат. У зв'язку з цим особливого значення набуває розвиток навичок кризового втручання, психологічної підтримки, медіації та соціальної реабілітації.

Отже, професійна підготовка спеціалістів у галузі соціальної роботи є складним, багаторівневим процесом, спрямованим на формування професійної компетентності, морально-етичної культури та готовності до ефективної роботи з різними категоріями населення. Її специфіка визначається гуманістичною спрямованістю професії, необхідністю поєднання теоретичної та практичної підготовки, міждисциплінарним характером знань і особливою роллю морально-етичних цінностей у професійній діяльності соціального працівника. Саме якісна професійна підготовка є основою успішного виконання

соціальними працівниками своїх функцій та забезпечення високого рівня соціального захисту населення.

1.2. Морально-етичні засади професійної діяльності соціального працівника

Соціальна робота як особливий вид професійної діяльності спрямована на надання допомоги людині, забезпечення її соціального захисту, підтримку в подоланні складних життєвих обставин та створення умов для повноцінної участі в суспільному житті. Специфіка цієї професії полягає в тому, що її основним об'єктом є людина, її потреби, інтереси, права та свободи. Саме тому професійна діяльність соціального працівника ґрунтується не лише на спеціальних знаннях і практичних навичках, а й на системі морально-етичних цінностей, які визначають зміст і характер його взаємодії з клієнтами, колегами та суспільством загалом.

Морально-етичні засади професійної діяльності соціального працівника являють собою сукупність моральних принципів, норм, цінностей та правил поведінки, які регулюють професійну діяльність фахівця соціальної сфери. Вони визначають стандарти професійної поведінки, сприяють захисту прав клієнтів, забезпечують довіру до соціальних служб та спрямовують діяльність соціального працівника на досягнення соціальної справедливості й гуманізації суспільних відносин.

Поняття моралі та етики є фундаментальними для розуміння професійної діяльності соціального працівника. Мораль виступає системою суспільно визнаних норм, принципів та цінностей, що регулюють поведінку людини в суспільстві. Етика, у свою чергу, є наукою про мораль, яка досліджує закономірності моральної поведінки та моральних відносин. Професійна етика соціального працівника конкретизує загальнолюдські моральні норми відповідно до особливостей соціальної роботи та визначає правила професійної поведінки у взаємодії з клієнтами [14, с. 82].

Науковці наголошують, що морально-етичний компонент є однією з найважливіших складових професійної компетентності соціального працівника.

Так, А. Капська зазначає, що ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від моральної зрілості особистості фахівця та його здатності керуватися гуманістичними цінностями. І. Зверєва підкреслює, що соціальна робота неможлива без усвідомлення соціальним працівником відповідальності перед клієнтом і суспільством. Т. Семигіна розглядає професійну етику як важливий механізм забезпечення якості соціальних послуг та захисту прав людини.

Принцип гуманізму є фундаментальною основою професійної діяльності соціального працівника. Він ґрунтується на визнанні людини найвищою цінністю суспільства, повазі до її прав, свобод, честі та гідності. Гуманізм передбачає доброзичливе, толерантне та справедливе ставлення до кожної особи незалежно від її соціального статусу, матеріального становища, віку, статі, національності, расової належності, релігійних переконань, стану здоров'я чи інших особливостей. У своїй діяльності соціальний працівник повинен керуватися принципом рівності всіх людей та не допускати будь-яких проявів дискримінації чи упередженого ставлення [28, с. 37].

Застосування принципу гуманізму в соціальній роботі означає орієнтацію на потреби, інтереси та добробут клієнта. Соціальний працівник має не лише надавати необхідну допомогу, а й підтримувати людину морально, сприяти зміцненню її віри у власні сили, формуванню позитивної самооцінки та відчуття власної значущості. Важливим аспектом гуманістичного підходу є повага до права людини самостійно приймати рішення щодо власного життя та брати активну участь у вирішенні своїх проблем.

Гуманізм також передбачає індивідуальний підхід до кожного клієнта. Соціальний працівник повинен враховувати життєві обставини людини, її особистий досвід, культурні та сімейні особливості, емоційний стан і рівень соціальної адаптації. Це дає змогу більш ефективно визначати потреби клієнта та обирати оптимальні методи соціальної підтримки. При цьому важливо бачити в людині не лише її проблеми чи труднощі, а й ресурси, здібності та потенціал для розвитку.

Особливого значення принцип гуманізму набуває під час роботи з вразливими категоріями населення: людьми похилого віку, особами з інвалідністю, дітьми-сиротами, внутрішньо переміщеними особами, безробітними, малозабезпеченими сім'ями та іншими групами, які потребують соціального захисту. У таких випадках соціальний працівник виступає не лише помічником, а й захисником прав та інтересів клієнта, сприяючи забезпеченню його соціальної справедливості та гідного рівня життя.

Таким чином, принцип гуманізму визначає моральну спрямованість соціальної роботи та є важливою умовою ефективної взаємодії між соціальним працівником і клієнтом. Його реалізація сприяє створенню атмосфери довіри, взаємоповаги та підтримки, що допомагає людині подолати складні життєві обставини, розкрити власний потенціал і досягти більшої соціальної незалежності та благополуччя.

Принцип соціальної справедливості є одним із ключових морально-етичних принципів соціальної роботи, який спрямований на забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства та захист їхніх прав і свобод. Його сутність полягає у створенні таких соціальних умов, за яких кожна людина матиме рівний доступ до соціальних ресурсів, послуг, освіти, медичної допомоги та інших суспільних благ незалежно від свого матеріального становища, соціального статусу, віку, статі, національності чи інших ознак. Реалізація цього принципу сприяє зменшенню соціальної нерівності та забезпеченню гідного рівня життя для всіх громадян.

У практичній діяльності соціальний працівник повинен керуватися ідеями рівності, справедливості та поваги до людської гідності. Він зобов'язаний захищати права клієнтів, сприяти подоланню дискримінації, соціального відчуження та будь-яких форм нерівного ставлення. Особлива увага приділяється підтримці осіб і груп населення, які перебувають у складних життєвих обставинах та не можуть самостійно забезпечити свої основні потреби. До таких категорій належать люди з інвалідністю, особи похилого

віку, діти-сироти, малозабезпечені сім'ї, безробітні, внутрішньо переміщені особи, біженці та інші соціально вразливі групи.

Важливим аспектом принципу соціальної справедливості є боротьба з причинами соціальної нерівності. Соціальний працівник не лише надає допомогу окремим людям, а й бере участь у виявленні суспільних проблем, які негативно впливають на добробут населення. Він може виступати посередником між громадянами та державними установами, сприяти розробці соціальних програм, захищати інтереси клієнтів перед органами влади та привертати увагу громадськості до актуальних соціальних питань.

Принцип соціальної справедливості також передбачає чесний і неупереджений розподіл соціальної допомоги відповідно до реальних потреб людей. Соціальний працівник повинен об'єктивно оцінювати ситуацію клієнта, дотримуватися професійної етики та уникати будь-яких проявів фаворитизму чи дискримінації. Усі рішення мають прийматися на основі законності, гуманності та поваги до прав людини.

Таким чином, принцип соціальної справедливості є важливою складовою професійної діяльності соціального працівника. Його дотримання сприяє забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян, захисту прав соціально незахищених груп населення, зміцненню суспільної солідарності та побудові справедливого й демократичного суспільства.

Принцип поваги до особистості клієнта займає важливе місце серед морально-етичних засад професійної діяльності соціального працівника. Його сутність полягає у визнанні унікальності кожної людини, її права на власну думку, свободу вибору та самостійне визначення життєвих цілей. Соціальний працівник повинен ставитися до клієнта з повагою, толерантністю та розумінням, незалежно від його соціального становища, способу життя, світогляду чи особистих переконань. В основі цього принципу лежить переконання, що кожна людина має внутрішню цінність і заслуговує на гідне ставлення [11, с. 52].

У процесі надання соціальної допомоги особливо важливим є визнання права клієнта на самовизначення. Це означає, що людина має право самостійно приймати рішення щодо власного життя, обирати шляхи розв'язання своїх проблем і нести відповідальність за власний вибір. Соціальний працівник не повинен нав'язувати клієнту свої погляди, моральні цінності чи способи поведінки. Його завдання полягає у наданні необхідної інформації, підтримки та допомоги для того, щоб клієнт міг усвідомлено прийняти рішення відповідно до своїх потреб та інтересів.

Принцип поваги до особистості клієнта передбачає також визнання його активної ролі у процесі соціальної роботи. Клієнт розглядається не як пасивний отримувач допомоги, а як повноправний учасник взаємодії, здатний брати участь у плануванні та реалізації заходів, спрямованих на покращення власного становища. Такий підхід сприяє розвитку самостійності, відповідальності та впевненості людини у власних силах, а також підвищує ефективність соціальної допомоги.

Важливим проявом поваги до особистості є дотримання конфіденційності та захист права клієнта на приватність. Соціальний працівник повинен відповідально ставитися до інформації, отриманої під час професійної діяльності, не допускати її розголошення без згоди клієнта, за винятком випадків, передбачених законодавством. Це сприяє формуванню довірливих відносин між соціальним працівником і клієнтом та створює умови для відкритого обговорення проблем і потреб.

Крім того, повага до особистості клієнта вимагає від соціального працівника чуйності, емпатії та здатності враховувати індивідуальні особливості людини. Під час роботи необхідно брати до уваги її вік, життєвий досвід, культурне середовище, систему цінностей та особисті обставини. Індивідуальний підхід дозволяє більш точно визначати потреби клієнта та обирати найбільш ефективні способи соціальної підтримки.

Отже, принцип поваги до особистості клієнта є однією з основних умов професійної соціальної роботи. Його дотримання забезпечує партнерські

взаємини між соціальним працівником і клієнтом, сприяє розвитку самостійності людини, зміцненню її почуття власної гідності та підвищенню ефективності процесу подолання складних життєвих обставин.

Особливого значення у професійній діяльності соціального працівника набуває принцип конфіденційності. Під час виконання своїх обов'язків фахівець отримує доступ до великого обсягу особистої інформації про клієнта, включаючи дані про його сімейне становище, стан здоров'я, матеріальні труднощі та інші аспекти приватного життя. Збереження конфіденційності є необхідною умовою встановлення довірчих відносин між соціальним працівником і клієнтом. Розголошення інформації допускається лише у випадках, передбачених законодавством або за згодою самого клієнта.

Важливою морально-етичною засадою соціальної роботи є толерантність. У сучасному суспільстві соціальні працівники взаємодіють із представниками різних соціальних груп, культур, релігій та світоглядних систем. Тому вони повинні демонструвати повагу до різноманітності, уникати упередженого ставлення та дискримінації. Толерантність сприяє формуванню довірчих відносин із клієнтами та підвищує ефективність соціальної допомоги.

Принцип професійної компетентності є одним із найважливіших морально-етичних принципів соціальної роботи, оскільки від рівня професійної підготовки соціального працівника значною мірою залежить якість надання соціальних послуг та ефективність допомоги клієнтам. Цей принцип передбачає наявність у фахівця необхідних знань, умінь, навичок і професійного досвіду, які дозволяють компетентно виконувати свої обов'язки, приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідно до вимог законодавства і професійної етики.

Професійна компетентність охоплює не лише ґрунтовні теоретичні знання у сфері соціальної роботи, психології, педагогіки, права та соціальної політики, а й уміння застосовувати їх на практиці. Соціальний працівник повинен володіти методами оцінювання потреб клієнтів, навичками консультування, посередництва, соціального супроводу та кризового втручання. Важливим компонентом компетентності є також здатність ефективно спілкуватися з

людьми, встановлювати довірливі стосунки та працювати з різними категоріями населення.

У сучасних умовах суспільного розвитку принцип професійної компетентності набуває особливого значення, оскільки соціальна сфера постійно змінюється під впливом соціально-економічних, політичних і демографічних процесів. Тому соціальний працівник повинен систематично оновлювати свої знання, вивчати нові методики та технології соціальної роботи, брати участь у професійних тренінгах, семінарах, конференціях і програмах підвищення кваліфікації. Безперервний професійний розвиток є необхідною умовою підтримання високого рівня професійної діяльності та відповідності сучасним стандартам соціальної роботи.

Важливим аспектом цього принципу є усвідомлення соціальним працівником меж власної компетенції. У випадках, коли проблема клієнта виходить за межі його професійних знань або повноважень, фахівець повинен звертатися за консультацією до інших спеціалістів або направляти клієнта до відповідних установ чи служб. Такий підхід сприяє забезпеченню якісної допомоги та запобігає можливим помилкам у професійній діяльності.

Недостатній рівень професійної компетентності може негативно впливати на результати соціальної роботи, призводити до неефективного використання ресурсів, помилкового оцінювання потреб клієнта або навіть до порушення його прав та законних інтересів. Саме тому дотримання принципу професійної компетентності є не лише професійним обов'язком соціального працівника, а й важливою моральною відповідальністю перед клієнтами, колегами та суспільством у цілому.

Отже, принцип професійної компетентності забезпечує високий рівень професійної діяльності соціального працівника, сприяє підвищенню якості соціальних послуг, зміцненню довіри клієнтів до соціальних інституцій та ефективному вирішенню соціальних проблем. Він є необхідною умовою реалізації інших морально-етичних принципів соціальної роботи та гарантією професійної відповідальності фахівця.

Професійна відповідальність є ще однією важливою морально-етичною засадою діяльності соціального працівника. Вона передбачає усвідомлення фахівцем наслідків власних рішень і дій, готовність нести відповідальність за результати професійної діяльності та дотримуватися високих стандартів професійної поведінки. Соціальний працівник повинен діяти в інтересах клієнта, не допускати зловживання професійним становищем та уникати конфлікту інтересів.

Особливе значення для професійної діяльності соціального працівника має принцип емпатії. Емпатія означає здатність розуміти емоційний стан іншої людини, співпереживати її труднощам та надавати підтримку. Завдяки емпатії соціальний працівник може краще зрозуміти потреби клієнта та побудувати ефективну професійну взаємодію. Водночас емпатія не повинна переростати в надмірну емоційну залученість, яка може негативно впливати на об'єктивність професійних рішень.

Важливим джерелом морально-етичних норм професійної діяльності соціальних працівників є міжнародні та національні етичні документи. Значний вплив на розвиток професійної етики соціальної роботи мають документи Міжнародної федерації соціальних працівників (IFSW), Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи (IASSW), Загальна декларація прав людини та інші міжнародні акти у сфері захисту прав людини. В Україні діяльність соціальних працівників регулюється Конституцією України, Законом України «Про соціальні послуги», професійними стандартами та етичними принципами соціальної роботи [20, с. 67].

У сучасних умовах особливого значення набувають морально-етичні аспекти роботи з особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. Соціальні працівники працюють із внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, членами сімей військовослужбовців, дітьми, які зазнали психологічних травм. Така діяльність потребує високого рівня моральної відповідальності, дотримання принципів людяності, поваги до гідності клієнта та забезпечення психологічно безпечної взаємодії.

Сучасна цифровізація соціальної сфери також породжує нові етичні виклики. Використання електронних баз даних, онлайн-консультування та дистанційних форм роботи вимагає від соціальних працівників дотримання правил інформаційної безпеки, захисту персональних даних та етичного використання цифрових технологій. Це свідчить про необхідність постійного оновлення етичних стандартів відповідно до нових умов професійної діяльності.

Морально-етичні засади професійної діяльності соціального працівника тісно пов'язані з формуванням його професійної культури. Професійна культура включає систему цінностей, моральних переконань, моделей поведінки та професійних традицій, які визначають ставлення фахівця до своєї роботи, клієнтів і суспільства. Високий рівень професійної культури сприяє підвищенню авторитету соціальної роботи та забезпечує ефективність соціальної допомоги.

Отже, морально-етичні засади є фундаментом професійної діяльності соціального працівника. Вони визначають зміст професійної поведінки, забезпечують дотримання прав людини, сприяють формуванню довірчих відносин із клієнтами та підвищують якість соціальних послуг. Основними морально-етичними принципами соціальної роботи виступають гуманізм, соціальна справедливість, повага до гідності особистості, конфіденційність, толерантність, професійна компетентність, відповідальність та емпатія. У сучасних умовах розвитку суспільства роль морально-етичних засад постійно зростає, що обумовлює необхідність їх активного впровадження у систему професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи.

1.3. Актуальні морально-етичні проблеми та напрями вдосконалення професійної підготовки фахівців соціальної роботи

Соціальна робота належить до тих видів професійної діяльності, які безпосередньо пов'язані із забезпеченням прав людини, соціальної справедливості та підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах. У процесі виконання своїх професійних обов'язків соціальні

працівники щоденно взаємодіють із різними категоріями населення, серед яких діти, особи похилого віку, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, сім'ї, які опинилися у кризових ситуаціях, ветерани війни та інші соціально вразливі групи. Така діяльність вимагає не лише високого рівня професійної компетентності, але й дотримання морально-етичних норм і принципів, які визначають гуманістичний характер соціальної роботи.

Водночас сучасні суспільні трансформації, реформування системи соціального захисту населення, розвиток цифрових технологій та складні соціальні виклики, зумовлені воєнним станом в Україні, спричиняють виникнення нових морально-етичних проблем у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. Це потребує переосмислення змісту професійної освіти та пошуку ефективних шляхів її вдосконалення.

Однією з найважливіших морально-етичних проблем сучасної підготовки фахівців соціальної роботи є недостатня увага до формування етичної компетентності студентів. Незважаючи на те, що професійна діяльність соціального працівника безпосередньо пов'язана з вирішенням складних життєвих ситуацій, захистом прав людини та наданням допомоги соціально вразливим категоріям населення, у процесі професійної підготовки переважає орієнтація на засвоєння теоретичних знань і розвиток практичних навичок. При цьому питання морального виховання, формування професійних цінностей та етичної свідомості нерідко залишаються недостатньо висвітленими.

Етична компетентність є важливою складовою професійної компетентності соціального працівника та передбачає здатність діяти відповідно до моральних принципів професії, аналізувати етичні наслідки власних рішень, дотримуватися норм професійної поведінки та приймати обґрунтовані рішення у складних моральних ситуаціях. Її формування потребує системного підходу, який передбачає інтеграцію морально-етичних знань у всі складові професійної підготовки майбутніх фахівців [12, с. 30].

На практиці соціальні працівники часто стикаються з моральними дилемами, які не мають однозначного вирішення. Наприклад, вони змушені

знаходити баланс між дотриманням конфіденційності та необхідністю захисту життя чи здоров'я клієнта, між повагою до права особистості на самостійний вибір і потребою втручання в ситуаціях загрози для дитини або інших членів сім'ї. Такі випадки вимагають не лише знання законодавчих норм, а й уміння застосовувати етичні принципи в конкретних професійних ситуаціях.

Недостатній рівень сформованості етичної компетентності може призводити до виникнення професійних помилок, порушення прав клієнтів, зниження якості соціальних послуг та втрати довіри до соціальних інституцій. Молоді спеціалісти нерідко відчують труднощі під час прийняття рішень у конфліктних або кризових ситуаціях через відсутність достатнього досвіду морально-етичного аналізу та практики вирішення професійних дилем.

Проблема ускладнюється тим, що сучасне суспільство постійно стикається з новими соціальними викликами, пов'язаними з воєнними діями, внутрішнім переміщенням населення, соціальною ізоляцією окремих категорій громадян, психологічними наслідками кризових подій та цифровізацією соціальної сфери. У таких умовах від соціального працівника вимагається високий рівень моральної зрілості, відповідальності, толерантності та готовності діяти в інтересах клієнта навіть у нестандартних обставинах.

З метою подолання зазначеної проблеми необхідним є посилення морально-етичної складової професійної освіти шляхом впровадження спеціальних курсів із професійної етики, використання кейс-методів, тренінгів, рольових ігор та аналізу реальних професійних ситуацій. Це сприятиме формуванню в майбутніх фахівців стійких моральних переконань, професійної відповідальності та здатності приймати етично виважені рішення у процесі здійснення соціальної роботи.

Таким чином, формування етичної компетентності повинно розглядатися як один із пріоритетних напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, оскільки саме вона забезпечує якісне виконання професійних обов'язків, дотримання прав людини та підвищення ефективності соціальної допомоги.

Професійна діяльність соціального працівника часто пов'язана з необхідністю прийняття рішень у ситуаціях морального вибору. Наприклад, фахівець може опинитися перед необхідністю визначити межі конфіденційності інформації про клієнта, вирішити питання пріоритетності надання допомоги окремим особам або знайти баланс між інтересами клієнта та вимогами законодавства. Подібні ситуації потребують не лише професійних знань, але й сформованих моральних переконань, високого рівня відповідальності та здатності до етичного аналізу.

Ще однією актуальною проблемою є суперечність між гуманістичними цінностями соціальної роботи та реальними умовами функціонування соціальних установ. У професійній діяльності соціальні працівники нерідко стикаються з обмеженими матеріальними ресурсами, надмірним навантаженням, дефіцитом часу та великою кількістю клієнтів. За таких умов виникає ризик формального ставлення до виконання професійних обов'язків, що може негативно впливати на якість соціальних послуг та дотримання етичних стандартів.

Серйозною морально-етичною проблемою є також професійне вигорання соціальних працівників. Постійний контакт із людськими проблемами, високий рівень емоційного навантаження, відповідальність за долю клієнтів та необхідність роботи в кризових умовах можуть призводити до психологічного виснаження. Наслідком професійного вигорання стає зниження рівня емпатії, байдужість до проблем клієнтів, втрата мотивації до професійної діяльності та порушення етичних принципів взаємодії з людьми.

Особливої актуальності проблема професійного вигорання набула в умовах воєнного стану. Сьогодні соціальні працівники працюють із особами, які пережили втрату житла, близьких людей, фізичні та психологічні травми. Робота з такими категоріями населення вимагає значних емоційних ресурсів і високого рівня психологічної стійкості. Тому професійна підготовка майбутніх фахівців повинна включати розвиток навичок саморегуляції, стресостійкості та профілактики емоційного виснаження.

Серед морально-етичних проблем важливе місце посідає питання забезпечення конфіденційності інформації про клієнта. Соціальні працівники отримують доступ до особистих даних, відомостей про стан здоров'я, матеріальне становище, сімейні обставини та інші аспекти приватного життя людини. Недотримання принципу конфіденційності може призвести до порушення прав клієнта, втрати довіри до соціальних служб та виникнення конфліктних ситуацій. Саме тому майбутні фахівці повинні усвідомлювати важливість збереження професійної таємниці та відповідальність за її порушення.

В умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій виникають нові етичні виклики, пов'язані з використанням цифрових ресурсів у соціальній роботі. Електронний документообіг, дистанційне консультування, ведення електронних баз даних клієнтів створюють додаткові ризики щодо захисту персональної інформації. Тому сучасна професійна підготовка повинна враховувати питання цифрової етики та безпечного використання інформаційних технологій.

Значною проблемою залишається недостатній рівень розвитку навичок міжкультурної комунікації та толерантності. Соціальні працівники працюють із представниками різних соціальних, етнічних, релігійних та вікових груп населення. Наявність упереджень, стереотипів або дискримінаційних установок може негативно впливати на якість професійної взаємодії та суперечити основним принципам соціальної роботи. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування культури поваги до різноманітності та дотримання принципу недискримінації.

Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить, що важливою проблемою залишається недостатній зв'язок між теоретичною та практичною складовими професійної підготовки. Часто студенти отримують значний обсяг теоретичних знань, однак не мають достатніх можливостей для відпрацювання навичок вирішення реальних етичних ситуацій. Це призводить до труднощів під час

початку професійної діяльності та знижує рівень готовності молодих спеціалістів до виконання професійних функцій [19, с. 44].

У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів удосконалення професійної підготовки фахівців соціальної роботи є посилення практикоорієнтованого навчання. Доцільним є використання тренінгів, ділових ігор, аналізу кейсів, моделювання професійних ситуацій, супервізії та наставництва. Такі форми роботи дозволяють студентам набувати практичного досвіду прийняття етичних рішень і формувати навички професійної поведінки.

Важливим напрямом удосконалення професійної підготовки є інтеграція етичної складової у всі етапи освітнього процесу. Етичні питання повинні розглядатися не лише в межах окремих дисциплін, а й бути складовою вивчення психології, права, соціальної політики, технологій соціальної роботи та інших професійно орієнтованих курсів. Такий підхід сприятиме формуванню цілісного уявлення про морально-етичні основи професійної діяльності.

Не менш важливим напрямом є розвиток системи безперервної освіти соціальних працівників. Сучасні соціальні процеси постійно змінюються, що вимагає від фахівців регулярного оновлення знань та вдосконалення професійних компетентностей. Підвищення кваліфікації, участь у професійних тренінгах, семінарах, конференціях та програмах стажування сприяють розвитку етичної культури та професійної майстерності.

Особливого значення у системі професійної підтримки фахівців соціальної сфери набуває впровадження супервізії як ефективного механізму підвищення якості соціальної роботи та розвитку професійної компетентності працівників. Супервізія розглядається як цілеспрямований процес професійного супроводу соціальних працівників, який передбачає аналіз складних практичних випадків, рефлексію власної діяльності, обговорення етичних дилем та пошук оптимальних шляхів їх вирішення.

Завдяки супервізії створюються умови для систематичного професійного обміну досвідом, отримання методичної та психологічної підтримки, а також формування більш глибокого розуміння професійних ситуацій. Це особливо

важливо у роботі з клієнтами, які перебувають у складних життєвих обставинах, оскільки такі випадки часто супроводжуються високим рівнем емоційного навантаження та необхідністю прийняття складних морально-етичних рішень.

Супервізійні практики також відіграють важливу роль у профілактиці професійного вигорання, оскільки дозволяють своєчасно виявляти ознаки емоційного виснаження, знижувати рівень професійного стресу та формувати навички психологічної саморегуляції. Участь у супервізійних зустрічах сприяє підвищенню впевненості фахівців у власних професійних рішеннях, зменшенню рівня тривожності та покращенню загального психологічного стану працівників.

Крім того, використання супервізії позитивно впливає на якість надання соціальних послуг, оскільки забезпечує дотримання професійних і етичних стандартів соціальної роботи, підвищує рівень відповідальності фахівців та сприяє формуванню єдиних підходів до вирішення складних випадків. Таким чином, супервізія виступає важливим інструментом підвищення ефективності діяльності Центру соціальних служб та невід'ємною складовою системи безперервного професійного розвитку соціальних працівників.

Перспективним напрямом удосконалення професійної підготовки є також формування навичок психологічної самопомоги та розвитку емоційного інтелекту. Майбутні соціальні працівники повинні вміти управляти власними емоціями, підтримувати психологічну рівновагу та ефективно взаємодіяти з клієнтами у кризових ситуаціях. Це особливо актуально в сучасних умовах, коли соціальна робота часто здійснюється в ситуаціях підвищеного стресу та невизначеності.

Отже, сучасна система професійної підготовки фахівців соціальної роботи стикається з низкою морально-етичних проблем, серед яких недостатня увага до формування етичної компетентності, професійне вигорання, труднощі забезпечення конфіденційності, етичні виклики цифровізації, недостатня практична підготовка та необхідність розвитку толерантності й міжкультурної

комунікації. Подолання зазначених проблем можливе шляхом удосконалення змісту професійної освіти, посилення практичної складової навчання, розвитку безперервної професійної освіти, впровадження супервізії та формування високого рівня морально-етичної культури майбутніх соціальних працівників. Саме такі підходи забезпечать підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно виконувати свої професійні обов'язки та надавати якісні соціальні послуги населенню.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ЯГОТИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

2.1. Організаційно-правова характеристика діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради

Важливим етапом дослідження морально-етичних проблем професійної підготовки фахівців соціальної роботи є аналіз діяльності установи, яка безпосередньо здійснює реалізацію державної соціальної політики на місцевому рівні. Базою дослідження виступає Центр соціальних служб Яготинської міської ради, який є спеціалізованою установою соціальної сфери та забезпечує надання комплексу соціальних послуг різним категоріям населення, зокрема дітям, сім'ям, молоді та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Центр соціальних служб Яготинської міської ради є важливою складовою системи соціального захисту населення територіальної громади. Його діяльність спрямована на реалізацію державної політики у сфері соціальної підтримки населення, захисту прав дітей, розвитку сімейних форм виховання, профілактики соціального сирітства та забезпечення соціального благополуччя громадян. Особливого значення діяльність Центру набуває в сучасних умовах суспільних трансформацій, коли значно зростає потреба у кваліфікованій соціальній допомозі та підтримці соціально вразливих категорій населення.

Установа розташована за адресою: Київська область, місто Яготин, вулиця Незалежності, 110. Керівництво діяльністю Центру здійснює директор Яринич Тетяна Віталіївна, яка забезпечує загальну організацію роботи установи, координує діяльність структурних підрозділів, здійснює контроль за виконанням покладених завдань та представляє інтереси Центру у взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування та іншими суб'єктами соціальної роботи.

Організаційно-правові засади діяльності Центру визначаються чинним законодавством України. У своїй роботі установа керується Конституцією України, Законом України «Про соціальні послуги», Законом України «Про охорону дитинства», Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», Сімейним кодексом України, а також іншими нормативно-правовими актами, які регулюють сферу соціального захисту населення та організацію соціальної роботи [41, с. 82].

Головною метою діяльності Центру є забезпечення своєчасної та якісної соціальної підтримки осіб і сімей, які потребують допомоги, а також створення належних умов для реалізації прав дитини, підтримки сімейного виховання та соціальної адаптації громадян. Особлива увага приділяється роботі з дітьми, які позбавлені батьківського піклування, перебувають у складних життєвих обставинах або зазнали негативного впливу несприятливих соціальних факторів.

Одним із ключових напрямів діяльності Центру є своєчасне виявлення дітей та сімей, які потребують соціальної підтримки. Працівники установи здійснюють оцінку потреб дитини та її сімейного оточення, визначають рівень соціальних ризиків і розробляють індивідуальні програми соціального супроводу. Такий підхід дозволяє забезпечити адресність соціальної допомоги та підвищити ефективність заходів соціального захисту.

Організаційна структура Центру сформована відповідно до покладених на нього функцій та завдань. До її складу входять кілька структурних підрозділів, кожен із яких виконує окремі напрями соціальної роботи.

Відділ оцінки потреб та соціального супроводу дітей і сімей здійснює первинне обстеження життєвих обставин клієнтів, аналізує фактори ризику, визначає потреби дітей та сімей, організовує соціальний супровід і контролює виконання індивідуальних планів роботи. Особливу увагу працівники відділу приділяють дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, а

також сім'ям опікунів, піклувальників, прийомним сім'ям та дитячим будинкам сімейного типу.

Відділ соціального консультування забезпечує надання інформаційної, психологічної та соціально-правової допомоги громадянам. Основними завданнями підрозділу є консультування клієнтів щодо отримання соціальних послуг, інформування про права та соціальні гарантії, надання рекомендацій щодо вирішення складних життєвих ситуацій, а також підтримка сімейних форм виховання дітей.

Важливе місце в структурі Центру займає відділ роботи з вразливими категоріями населення. Працівники цього підрозділу здійснюють соціальний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із кризових сімей, внутрішньо переміщених осіб, осіб з інвалідністю та інших категорій громадян, які потребують особливої соціальної підтримки. Діяльність відділу спрямована на забезпечення комплексного підходу до вирішення соціальних проблем клієнтів та сприяння їхній соціальній інтеграції.

Гуманітарний підрозділ координує роботу щодо забезпечення громадян гуманітарною допомогою. Його діяльність включає співпрацю з благодійними фондами, громадськими організаціями та волонтерами, організацію збору й розподілу гуманітарних ресурсів, а також підтримку сімей та дітей, які опинилися в кризових життєвих обставинах.

Важливою особливістю діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради є організація ефективної міжвідомчої взаємодії з іншими установами та організаціями громади, що виступає ключовою умовою комплексного вирішення соціальних проблем населення. Соціальні проблеми, з якими працює Центр, як правило, мають багатовимірний характер і потребують залучення різних фахівців та інституцій для їх ефективного подолання, що зумовлює необхідність координації спільних зусиль на рівні громади.

У процесі професійної діяльності Центр тісно співпрацює зі службою у справах дітей, органами соціального захисту населення, закладами освіти та охорони здоров'я, підрозділами Національної поліції, а також громадськими та

благодійними організаціями. Кожен із зазначених суб'єктів виконує специфічну функцію у системі соціального захисту: освітні заклади забезпечують раннє виявлення дітей та сімей у складних життєвих обставинах, медичні установи сприяють оцінці стану здоров'я та наданню необхідної допомоги, органи соціального захисту координують надання соціальних виплат і послуг, а підрозділи Національної поліції забезпечують захист прав і безпеку громадян у кризових ситуаціях.

Громадські та благодійні організації, у свою чергу, виступають важливими партнерами у наданні гуманітарної, психологічної та матеріальної підтримки, а також у реалізації соціальних проєктів і програм, спрямованих на підтримку вразливих категорій населення. Завдяки такій взаємодії забезпечується мультидисциплінарний підхід до вирішення соціальних проблем, що підвищує ефективність соціального супроводу та якість надання соціальних послуг [15, с. 26].

Міжвідомча співпраця також дозволяє своєчасно виявляти випадки порушення прав дітей, запобігати загостренню кризових ситуацій у сім'ях та оперативно реагувати на загрози життю і здоров'ю клієнтів. Таким чином, міжвідомча взаємодія виступає невід'ємним елементом системи соціальної роботи на місцевому рівні та сприяє реалізації принципу комплексності у наданні соціальних послуг.

Основними напрямками діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради є комплексна система соціальної роботи, що охоплює соціальну профілактику, соціальний супровід, кризове втручання, консультування, психологічну підтримку, а також соціальну адаптацію та інтеграцію клієнтів у суспільство. Зазначені напрями взаємопов'язані між собою та реалізуються як єдиний безперервний процес, спрямований на запобігання ускладненню життєвих обставин осіб і сімей, а також на відновлення їхнього соціального функціонування.

Особливого значення у діяльності установи набуває соціальна профілактика, яка спрямована на попередження виникнення складних життєвих

обставин, формування відповідальної поведінки та підвищення рівня соціальної обізнаності населення. Соціальний супровід, у свою чергу, передбачає системну роботу з клієнтами, які вже опинилися у складних життєвих обставинах, та включає оцінку їхніх потреб, планування індивідуальної роботи, координацію міжвідомчої взаємодії та контроль за результатами надання соціальних послуг.

Важливим компонентом діяльності Центру є кризове втручання, яке здійснюється у випадках загрози життю, здоров'ю або безпеці клієнтів та потребує оперативного реагування з боку фахівців. Консультування та психологічна підтримка спрямовані на подолання емоційних труднощів, стабілізацію психологічного стану клієнтів, а також формування у них ресурсів для подальшого самостійного вирішення життєвих проблем.

Не менш значущими є процеси соціальної адаптації та інтеграції клієнтів у суспільство, які передбачають відновлення або формування соціальних зв'язків, розвиток навичок самостійного життя та підвищення рівня соціальної включеності. Значна увага в діяльності Центру приділяється підтримці сімейних форм виховання, розвитку відповідального батьківства та профілактиці соціального сирітства, що є одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики.

У процесі професійної діяльності фахівці Центру застосовують індивідуальний підхід до кожного клієнта, який передбачає врахування його особистісних особливостей, життєвої ситуації, рівня соціального функціонування, а також наявних внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Такий підхід забезпечує більш ефективне планування соціальної роботи, підвищує результативність втручання та сприяє досягненню сталих позитивних змін у житті клієнтів.

В умовах воєнного стану діяльність Центру набуває особливої актуальності. Значна частина роботи спрямована на підтримку внутрішньо переміщених осіб, дітей, які постраждали від воєнних дій, сімей військовослужбовців та інших категорій населення, що потребують соціальної допомоги. Працівники установи здійснюють кризове реагування, психологічну

підтримку, сприяють соціальній адаптації та забезпечують доступ громадян до необхідних соціальних послуг.

Особливістю функціонування Центру є те, що його діяльність базується на принципах гуманізму, поваги до гідності людини, соціальної справедливості, конфіденційності, добровільності отримання соціальних послуг та забезпечення найкращих інтересів дитини. Саме ці принципи визначають морально-етичні засади професійної діяльності працівників установи та формують високі вимоги до рівня їхньої професійної підготовки.

Таким чином, Центр соціальних служб Яготинської міської ради є важливим елементом системи соціального захисту населення громади та виконує широкий спектр завдань у сфері соціальної роботи. Організаційна структура установи, нормативно-правова база її діяльності та основні напрями роботи забезпечують реалізацію державної соціальної політики на місцевому рівні. Аналіз діяльності Центру свідчить про значну роль професійної компетентності та морально-етичної підготовки соціальних працівників у забезпеченні ефективності соціальної допомоги та захисту прав людини, що створює підґрунтя для подальшого дослідження морально-етичних аспектів їхньої професійної діяльності.

2.2. Дослідження морально-етичних проблем у професійній діяльності та підготовці фахівців Центру соціальних служб

Ефективність діяльності установ соціальної сфери значною мірою залежить не лише від рівня професійної компетентності працівників, а й від сформованості їхніх морально-етичних якостей, професійних цінностей та здатності діяти відповідно до етичних норм соціальної роботи. Особливого значення ці аспекти набувають у діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради, працівники якого щоденно взаємодіють із різними категоріями населення, що перебувають у складних життєвих обставинах та потребують соціальної підтримки.

Соціальна робота належить до професій із високим рівнем моральної відповідальності, оскільки її об'єктом є людина, її права, інтереси та потреби.

Саме тому в процесі професійної діяльності фахівці Центру постійно стикаються з морально-етичними ситуаціями, які потребують не лише дотримання законодавчих норм, а й прийняття відповідальних рішень на основі принципів гуманізму, справедливості, толерантності та поваги до людської гідності.

Дослідження морально-етичних аспектів діяльності фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради дозволяє виявити основні труднощі, які виникають у процесі надання соціальних послуг, а також оцінити рівень готовності працівників до вирішення професійних етичних дилем. Аналіз роботи установи свідчить, що більшість морально-етичних проблем пов'язана зі специфікою соціальної роботи та особливостями категорій клієнтів, які перебувають на соціальному супроводі.

Однією з найпоширеніших морально-етичних проблем у діяльності працівників Центру є забезпечення конфіденційності інформації про клієнтів. Під час виконання професійних обов'язків соціальні працівники отримують доступ до значного обсягу особистої інформації про сімейне становище, матеріальний стан, стан здоров'я, особливості виховання дітей, психологічні проблеми та інші відомості, які належать до конфіденційної інформації. Працівники установи повинні забезпечувати нерозголошення таких даних, дотримуючись як вимог законодавства, так і професійно-етичних норм.

Особливу складність становлять випадки, коли виникає необхідність передавання інформації іншим суб'єктам соціальної роботи. У таких ситуаціях соціальний працівник змушений знаходити баланс між обов'язком зберігати конфіденційність і необхідністю захисту прав та інтересів дитини або інших осіб. Це потребує високого рівня професійної підготовки, знання законодавства та розвиненого етичного мислення.

Важливим аспектом діяльності Центру є робота з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах або позбавлені батьківського піклування. У таких випадках фахівці часто стикаються з моральними дилемами, пов'язаними з визначенням найкращих інтересів дитини. Наприклад, під час оцінювання

доцільності вилучення дитини із сім'ї або прийняття рішення щодо форми її подальшого влаштування працівники повинні враховувати численні фактори: емоційний стан дитини, умови проживання, можливість збереження сімейних зв'язків, рівень безпеки та перспективи розвитку.

Подібні ситуації потребують не лише професійних знань, але й високого рівня моральної відповідальності. Помилкові рішення можуть негативно вплинути на подальше життя дитини, тому соціальні працівники повинні керуватися принципом забезпечення найкращих інтересів дитини, який є одним із ключових у сфері соціального захисту.

Актуальною морально-етичною проблемою є також необхідність дотримання принципу недискримінації та рівного ставлення до всіх категорій клієнтів. Працівники Центру працюють із людьми різного віку, соціального статусу, рівня освіти, релігійних переконань та життєвого досвіду. Професійна етика соціальної роботи вимагає забезпечення рівного доступу до соціальних послуг незалежно від будь-яких особистісних чи соціальних характеристик клієнта.

Разом із тим практика свідчить, що робота з окремими категоріями населення може супроводжуватися певними труднощами психологічного характеру. Це стосується сімей, які перебувають у тривалій кризі, осіб із залежностями, агресивною поведінкою або низькою мотивацією до змін. У таких випадках від соціального працівника вимагається високий рівень професійної толерантності, емоційної врівноваженості та здатності дотримуватися етичних норм навіть у конфліктних ситуаціях.

Однією з найсерйозніших та найбільш поширених проблем, виявлених у діяльності фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради, є ризик професійного вигорання. Дана проблема має комплексний характер і формується під впливом сукупності організаційних, психологічних та емоційних чинників професійної діяльності соціальних працівників. Щоденна робота з людьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, необхідність постійного включення в проблемні та кризові ситуації, прийняття

відповідальних рішень, а також високий рівень емоційного навантаження зумовлюють значне психофізіологічне напруження працівників соціальної сфери.

Тривале перебування в умовах емоційного стресу та професійної відповідальності може призводити до поступового розвитку синдрому емоційного вигорання, який проявляється у зниженні мотивації до професійної діяльності, емоційній виснаженості, появі байдужості до проблем клієнтів, зменшенні рівня емпатії та формальному ставленні до виконання професійних обов'язків. У довгостроковій перспективі це негативно впливає не лише на індивідуальний стан працівника, але й на загальну якість надання соціальних послуг, ефективність роботи установи та рівень довіри населення до соціальних служб [15, с. 37].

Особливої гостроти проблема професійного вигорання набула в умовах воєнного стану, коли значно зросло навантаження на систему соціального захисту населення. Працівники Центру дедалі частіше стикаються з запитами внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців, осіб, які втратили житло, а також дітей і дорослих, що пережили психологічні травми внаслідок воєнних дій. Така категорія клієнтів потребує не лише матеріальної та соціальної підтримки, а й значних емоційних ресурсів з боку фахівців, що суттєво підвищує рівень професійного навантаження.

У зв'язку з цим виникає необхідність посиленої уваги до питань психологічної підтримки персоналу, впровадження заходів профілактики професійного вигорання, розвитку навичок емоційної саморегуляції та створення сприятливих умов праці. Важливим є формування системного підходу до збереження психологічного здоров'я працівників соціальної сфери як одного з ключових чинників забезпечення стабільної та ефективної діяльності Центру соціальних служб.

Важливе місце серед морально-етичних проблем займає питання професійних меж у взаємодії з клієнтами. Соціальний працівник повинен поєднувати доброзичливість та емпатію з професійною дистанцією. Надмірна

емоційна залученість може призвести до суб'єктивності в оцінюванні ситуації, тоді як надмірна формалізація відносин негативно впливає на рівень довіри з боку клієнтів. Тому підтримання оптимального балансу між професійністю та людяністю є одним із важливих етичних завдань соціального працівника.

Проведений аналіз свідчить, що морально-етичні аспекти діяльності безпосередньо пов'язані з рівнем професійної підготовки фахівців. У Центрі соціальних служб значна увага приділяється підвищенню кваліфікації працівників через участь у семінарах, тренінгах, вебінарах та інших формах професійного навчання. Особливо актуальними є заходи, спрямовані на розвиток етичної компетентності, навичок кризового консультування, медіації та профілактики професійного вигорання.

Разом із тим аналіз діяльності установи дозволяє виділити низку проблем у сфері професійної підготовки фахівців. Однією з них є недостатня кількість практичних занять, присвячених вирішенню реальних етичних ситуацій. Молоді спеціалісти часто володіють достатнім обсягом теоретичних знань, однак відчують труднощі під час застосування етичних принципів у конкретних професійних випадках.

Певні труднощі також пов'язані з необхідністю постійного оновлення знань у зв'язку зі змінами законодавства та трансформацією системи соціальних послуг. Сучасний соціальний працівник повинен орієнтуватися не лише в питаннях соціальної роботи, але й у правових, психологічних, педагогічних та медичних аспектах допомоги клієнтам. Це потребує безперервного професійного розвитку та вдосконалення системи підготовки кадрів.

В умовах цифровізації соціальної сфери виникають нові морально-етичні виклики, пов'язані з використанням інформаційних технологій. Працівники Центру повинні володіти навичками безпечного зберігання персональних даних, ведення електронної документації та дистанційного консультування клієнтів. Відповідно виникає потреба у формуванні цифрової етики як складової професійної компетентності соціального працівника.

Окремої уваги заслуговує питання формування морально-етичних цінностей у молодих фахівців. Практика показує, що ефективність професійної діяльності значною мірою залежить від особистісних якостей працівника: гуманності, відповідальності, чесності, справедливості, толерантності та готовності допомагати іншим. Саме тому професійна підготовка соціальних працівників повинна бути спрямована не лише на розвиток професійних компетентностей, але й на формування високої моральної культури особистості.

Результати дослідження свідчать, що морально-етичні проблеми є невід'ємною складовою професійної діяльності фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради. Найбільш актуальними серед них є забезпечення конфіденційності інформації, дотримання принципу найкращих інтересів дитини, недискримінаційний підхід до клієнтів, підтримання професійних меж, профілактика професійного вигорання та необхідність постійного професійного розвитку.

Отже, діяльність фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради характеризується високим рівнем моральної відповідальності та потребує сформованої етичної компетентності. Виявлені морально-етичні проблеми свідчать про необхідність удосконалення професійної підготовки соціальних працівників, посилення практичної складової навчання, розвитку навичок етичного аналізу професійних ситуацій та впровадження ефективних механізмів підтримки персоналу. Отримані результати дослідження є підґрунтям для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення професійної підготовки та розвитку етичної компетентності фахівців соціальної роботи, що буде розглянуто в наступному підрозділі.

2.3. Рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки та розвитку етичної компетентності спеціалістів

Центру соціальних служб Яготинської міської ради

Результати проведеного дослідження морально-етичних аспектів професійної діяльності фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської

ради свідчать про необхідність удосконалення системи професійної підготовки та розвитку етичної компетентності працівників. Аналіз діяльності установи дозволив встановити, що сучасні умови соціальної роботи характеризуються підвищеним рівнем складності професійних завдань, зростанням кількості соціальних ризиків, необхідністю роботи з різними категоріями населення та постійним виникненням морально-етичних дилем. У зв'язку з цим важливого значення набуває формування у фахівців не лише професійних знань і практичних навичок, а й високого рівня моральної культури, етичної відповідальності та здатності приймати обґрунтовані професійні рішення.

Удосконалення професійної підготовки спеціалістів Центру доцільно розглядати як безперервний процес професійного розвитку, спрямований на підвищення якості соціальних послуг та забезпечення ефективного виконання покладених на них функцій. Основною метою запропонованих рекомендацій є розвиток етичної компетентності працівників, підвищення їхньої професійної готовності до роботи в складних соціальних умовах та вдосконалення морально-етичних аспектів професійної діяльності.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення професійної підготовки є систематичне підвищення кваліфікації працівників у сфері професійної етики соціальної роботи. Для цього доцільно організовувати спеціалізовані навчальні заходи у формі семінарів, тренінгів, круглих столів та практичних занять, присвячених питанням професійної етики, захисту прав людини, забезпечення конфіденційності інформації та вирішення етичних дилем. Такі заходи повинні мати практичну спрямованість і ґрунтуватися на аналізі реальних ситуацій із професійної діяльності соціальних працівників.

Особливу увагу необхідно приділити розвитку навичок етичного аналізу професійних ситуацій. Практика свідчить, що соціальні працівники часто стикаються з необхідністю прийняття складних рішень у ситуаціях морального вибору. Тому до програм професійного навчання доцільно включати розгляд кейсів, які моделюють типові етичні проблеми соціальної роботи. Аналіз конкретних ситуацій дозволить працівникам формувати навички

аргументованого прийняття рішень, оцінювання можливих наслідків професійних дій та вибору найбільш етично обґрунтованого варіанту поведінки.

Важливим напрямом удосконалення професійної підготовки є впровадження системи супервізії. Супервізія є одним із найбільш ефективних інструментів професійної підтримки соціальних працівників і широко використовується в міжнародній практиці соціальної роботи. Її основною метою є професійний супровід спеціалістів, надання консультацій щодо складних випадків, аналіз проблемних ситуацій та попередження професійного вигорання. Регулярне проведення супервізійних зустрічей сприятиме підвищенню якості соціальних послуг, розвитку професійної компетентності працівників та зміцненню морально-етичних засад їхньої діяльності [14, с. 80].

У процесі дослідження морально-етичних аспектів професійної діяльності фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради було встановлено, що соціальна робота супроводжується значною кількістю етичних викликів і професійних дилем. Специфіка роботи з дітьми, сім'ями, особами, які перебувають у складних життєвих обставинах, внутрішньо переміщеними особами та іншими вразливими категоріями населення вимагає від соціальних працівників не лише високого рівня професійної компетентності, а й сформованих морально-етичних якостей. Аналіз діяльності установи дозволив виокремити найбільш поширені морально-етичні проблеми, з якими стикаються фахівці під час виконання своїх професійних обов'язків (табл. 2.1).

Морально-етична проблема	Прояв у професійній діяльності	Можливі наслідки
Забезпечення конфіденційності	Робота з персональними даними клієнтів	Порушення прав клієнтів, втрата довіри
Професійне вигорання	Високе емоційне навантаження	Зниження якості соціальних послуг
Етичні дилеми	Прийняття рішень щодо захисту дітей	Професійні помилки
Підтримання професійних меж	Надмірна емоційна залученість	Суб'єктивність рішень
Недискримінаційний підхід	Робота з різними категоріями населення	Соціальна нерівність, конфлікти

Морально-етична проблема	Прояв у професійній діяльності	Можливі наслідки
--------------------------	--------------------------------	------------------

Дані таблиці 2.1 свідчать, що найбільш значущими морально-етичними проблемами у професійній діяльності фахівців Центру соціальних служб є забезпечення конфіденційності інформації про клієнтів, вирішення етичних дилем під час прийняття професійних рішень, дотримання принципу недискримінації та підтримання професійних меж у взаємодії з отримувачами соціальних послуг. Особливої актуальності набуває проблема професійного вигорання, яка безпосередньо впливає на якість соціальної роботи та психологічний стан працівників.

Слід зазначити, що зазначені проблеми мають комплексний характер і нерідко виникають одночасно. Наприклад, під час роботи з кризовими сім'ями або дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, соціальний працівник змушений одночасно забезпечувати конфіденційність отриманої інформації, приймати рішення в інтересах дитини та підтримувати професійну дистанцію. Такі ситуації потребують високого рівня етичної компетентності, професійного досвіду та здатності до морального аналізу.

Виявлені морально-етичні проблеми підтверджують необхідність удосконалення системи професійної підготовки соціальних працівників, посилення практичної складової навчання та розвитку навичок прийняття етично обґрунтованих рішень. Крім того, важливим напрямом роботи залишається створення умов для професійної підтримки фахівців, зокрема через впровадження супервізії, програм профілактики професійного вигорання та підвищення рівня психологічної стійкості персоналу. Саме тому подальший аналіз актуальності виявлених проблем дозволяє більш детально оцінити їхній вплив на професійну діяльність соціальних працівників Центру.

Особливо актуальним напрямом удосконалення роботи Центру є профілактика професійного вигорання фахівців. Високий рівень емоційного навантаження, робота з кризовими категоріями населення та постійний контакт із людськими проблемами можуть негативно впливати на психологічний стан

працівників. Для зниження ризиків професійного виснаження доцільно впроваджувати програми психологічної підтримки персоналу, організовувати тренінги зі стресостійкості, розвитку емоційного інтелекту та навичок саморегуляції. Такі заходи сприятимуть збереженню психологічного здоров'я працівників і підвищенню ефективності їхньої професійної діяльності.

Важливим аспектом удосконалення професійної підготовки є розвиток комунікативної компетентності фахівців. Соціальна робота передбачає постійну взаємодію з клієнтами, представниками державних установ, громадських організацій та інших суб'єктів соціальної роботи. Ефективна комунікація є необхідною умовою успішного вирішення соціальних проблем та формування довірчих відносин із клієнтами. У зв'язку з цим доцільним є проведення тренінгів із розвитку навичок професійного спілкування, ведення переговорів, медіації та врегулювання конфліктних ситуацій.

Особливого значення набуває формування культури дотримання конфіденційності та захисту персональних даних клієнтів. У сучасних умовах цифровізації соціальної сфери працівники Центру працюють із великим обсягом електронної інформації, що підвищує ризики несанкціонованого доступу до персональних даних. З метою підвищення рівня інформаційної безпеки доцільно проводити навчання з питань цифрової етики, захисту інформації та безпечного використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

Для підвищення рівня етичної компетентності працівників Центру доцільно розробити внутрішній Кодекс професійної етики, який міститиме основні морально-етичні принципи діяльності установи, стандарти професійної поведінки та механізми реагування на можливі порушення етичних норм. Наявність такого документа сприятиме формуванню єдиних підходів до професійної діяльності та забезпеченню високих стандартів соціальної роботи.

Важливим напрямом удосконалення професійної підготовки є розвиток міжвідомчої взаємодії та обмін професійним досвідом із фахівцями інших соціальних установ. Організація спільних семінарів, конференцій, тренінгів та

професійних зустрічей сприятиме поширенню кращих практик соціальної роботи, підвищенню професійної майстерності працівників та розвитку інноваційних підходів до вирішення соціальних проблем.

Особливої уваги потребує підготовка працівників до роботи в умовах воєнного стану. Сучасні соціальні виклики вимагають від фахівців володіння навичками кризового консультування, психологічної підтримки осіб, які пережили травматичні події, а також роботи з внутрішньо переміщеними особами та сім'ями військовослужбовців. У зв'язку з цим доцільним є проведення спеціалізованих навчальних програм із кризового втручання, психосоціальної підтримки та роботи з травмою.

Одним із перспективних напрямів розвитку етичної компетентності є створення системи наставництва для молодих спеціалістів. Залучення досвідчених працівників до професійного супроводу новопризначених фахівців сприятиме швидшій адаптації до умов професійної діяльності, формуванню необхідних практичних навичок та засвоєнню етичних стандартів соціальної роботи. Наставництво також дозволить передавати позитивний професійний досвід і підтримувати високий рівень професійної культури в колективі.

Доцільним є також впровадження систематичного моніторингу рівня професійної та етичної компетентності працівників Центру. Проведення анкетувань, самооцінювання, професійного тестування та аналізу результатів роботи дозволить своєчасно виявляти потреби у професійному розвитку та визначати напрями подальшого вдосконалення підготовки персоналу.

З метою підвищення ефективності професійної діяльності працівників Центру соціальних служб Яготинської міської ради, а також забезпечення належного рівня якості соціальних послуг, доцільним є впровадження комплексної програми розвитку етичної компетентності фахівців. Актуальність такого підходу зумовлена зростанням складності соціальних проблем, збільшенням кількості кризових випадків у роботі з різними категоріями населення, а також необхідністю прийняття соціальними працівниками швидких і водночас морально виважених рішень у професійній діяльності.

Запропонована програма повинна мати системний, безперервний та інтегрований характер, бути органічно включеною в загальну систему професійного розвитку персоналу установи. Вона має охоплювати як теоретичну підготовку, спрямовану на поглиблення знань у сфері професійної етики соціальної роботи, нормативно-правових засад діяльності соціальних служб та міжнародних стандартів захисту прав людини, так і практичну складову, яка передбачає формування навичок застосування етичних принципів у реальних професійних ситуаціях.

Особливу увагу в межах програми доцільно приділити розвитку у працівників стійких морально-етичних орієнтирів, гуманістичного світогляду, професійної відповідальності та здатності до рефлексії власної діяльності. Важливим є також формування умінь аналізувати складні професійні ситуації, виявляти потенційні етичні ризики та приймати обґрунтовані рішення відповідно до принципів соціальної роботи, зокрема конфіденційності, поваги до гідності клієнта, недискримінації та орієнтації на найкращі інтереси отримувача соціальних послуг [20, с. 48].

Реалізація такої програми сприятиме не лише підвищенню індивідуального рівня етичної компетентності кожного фахівця, але й загальному зміцненню професійної культури установи, формуванню єдиних стандартів етичної поведінки та підвищенню довіри населення до соціальних служб. Таким чином, розвиток етичної компетентності розглядається як один із ключових чинників підвищення якості та ефективності соціальної роботи на місцевому рівні.

Важливим компонентом запропонованої програми є проведення щорічних тренінгів із професійної етики соціальної роботи. Такі заходи дозволять систематизувати знання працівників щодо основних етичних принципів професії, оновлювати їх відповідно до сучасних викликів соціальної сфери, а також формувати практичні навички застосування етичних норм у реальних професійних ситуаціях. Особливу увагу доцільно приділяти розгляду етичних дилем, які найчастіше виникають у роботі з дітьми та сім'ями, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Не менш значущим напрямом є організація супервізійних зустрічей для аналізу складних професійних випадків. Супервізія виступає ефективним інструментом професійної підтримки, що сприяє підвищенню якості прийняття рішень, зниженню рівня професійного стресу та запобіганню емоційному вигоранню. Обговорення реальних кейсів у колі колег і досвідчених фахівців дозволяє глибше усвідомити етичні аспекти професійної діяльності та знайти оптимальні шляхи вирішення складних ситуацій.

Окрему увагу слід приділити навчанню з питань профілактики професійного вигорання. Враховуючи високий рівень емоційного навантаження у діяльності соціальних працівників, такі заходи є необхідними для збереження їхнього психологічного здоров'я, підтримання мотивації до професійної діяльності та запобігання зниженню якості соціальних послуг. Доцільно включати до навчальних програм елементи психологічної саморегуляції, управління стресом та розвитку емоційного інтелекту.

В умовах стрімкої цифровізації соціальної сфери та активного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у систему надання соціальних послуг важливого значення набуває підвищення рівня цифрової грамотності та інформаційної безпеки працівників соціальних служб. Сучасні соціальні працівники повинні бути здатними ефективно використовувати цифрові інструменти у своїй професійній діяльності, забезпечуючи при цьому дотримання етичних і правових норм роботи з конфіденційною інформацією.

Особливої актуальності набуває формування навичок безпечної роботи з персональними даними клієнтів, що включає знання принципів захисту інформації, правил її зберігання, передачі та обробки відповідно до чинного законодавства. Крім того, важливою складовою є вміння використовувати електронні системи обліку соціальних послуг, цифрові платформи взаємодії з клієнтами, а також сучасні засоби дистанційного консультування.

Опанування зазначених компетентностей дозволяє мінімізувати ризики несанкціонованого доступу до персональних даних, порушення конфіденційності та витоку інформації, що є критично важливим у професійній

діяльності соціального працівника. Водночас це сприяє підвищенню ефективності організації соціальної роботи, оперативності надання послуг та якості комунікації з клієнтами.

Таким чином, розвиток цифрової грамотності та забезпечення інформаційної безпеки виступають невід'ємною складовою сучасної професійної підготовки соціальних працівників і є важливою умовою їхньої успішної діяльності в умовах цифрової трансформації суспільства.

Необхідним є також розвиток навичок кризового консультування та психологічної підтримки. У сучасних умовах соціальні працівники дедалі частіше стикаються з кризовими ситуаціями, зумовленими воєнними діями, вимушеним переміщенням населення, втратою життєвих ресурсів та психологічними травмами. Тому підвищення їхньої компетентності у сфері кризового втручання є важливою умовою ефективної професійної діяльності.

Важливим елементом системи розвитку етичної компетентності є створення системи наставництва для молодих спеціалістів. Закріплення досвідчених працівників за новопризначеними фахівцями сприятиме швидшій професійній адаптації, формуванню практичних навичок та засвоєнню етичних стандартів соціальної роботи. Такий підхід також забезпечує передачу професійного досвіду та зміцнення корпоративної культури установи.

Доцільним є розроблення внутрішнього етичного кодексу установи, який визначатиме основні принципи професійної поведінки, стандарти взаємодії з клієнтами та колегами, а також механізми реагування на можливі порушення етичних норм. Наявність такого документа сприятиме уніфікації підходів до професійної діяльності та підвищенню рівня відповідальності працівників.

Завершальним елементом програми має стати проведення регулярного оцінювання рівня професійної та етичної компетентності працівників. Така оцінка може здійснюватися шляхом анкетування, самоаналізу, атестації та аналізу результатів професійної діяльності. Це дозволить своєчасно виявляти потреби у додатковому навчанні, коригувати напрями професійного розвитку та підвищувати загальну ефективність роботи Центру.

Таким чином, реалізація запропонованої програми розвитку етичної компетентності сприятиме підвищенню професійного рівня працівників Центру соціальних служб, зміцненню морально-етичних засад їхньої діяльності та покращенню якості надання соціальних послуг населенню.

Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню професійної майстерності працівників Центру соціальних служб Яготинської міської ради, зміцненню морально-етичних засад їхньої діяльності та покращенню якості соціальних послуг. Водночас це дозволить забезпечити більш ефективний захист прав клієнтів, підвищити рівень довіри населення до соціальних служб та створити умови для подальшого розвитку системи соціальної роботи на місцевому рівні.

Отже, удосконалення професійної підготовки та розвиток етичної компетентності спеціалістів Центру соціальних служб Яготинської міської ради є необхідною умовою підвищення ефективності соціальної роботи в громаді. Запропоновані рекомендації спрямовані на формування високого рівня професіоналізму, моральної відповідальності та етичної культури працівників, що відповідає сучасним вимогам до діяльності фахівців соціальної сфери та сприятиме якісному наданню соціальних послуг населенню.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі бакалавра здійснено комплексне дослідження морально-етичних проблем удосконалення професійної підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи та визначено особливості їх прояву в діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради. Проведене дослідження дало можливість узагальнити теоретичні положення щодо сутності професійної підготовки соціальних працівників, проаналізувати морально-етичні засади їхньої діяльності, виявити актуальні проблеми професійної практики та розробити рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки й розвитку етичної компетентності фахівців соціальної сфери.

Встановлено, що професійна підготовка фахівців соціальної роботи є складним і багатоаспектним процесом, який поєднує формування професійних знань, практичних умінь, особистісних якостей та морально-етичних цінностей. Специфіка соціальної роботи полягає в тому, що її об'єктом виступає людина, яка потребує допомоги та підтримки, тому ефективність діяльності соціального працівника визначається не лише рівнем його професійної компетентності, а й сформованістю гуманістичного світогляду, моральної відповідальності, здатності до емпатії та дотримання професійно-етичних норм. Професійна підготовка майбутніх фахівців повинна забезпечувати гармонійне поєднання теоретичної, практичної та ціннісно-етичної складових.

Доведено, що морально-етичні засади є фундаментом професійної діяльності соціального працівника. Основними морально-етичними принципами соціальної роботи виступають гуманізм, соціальна справедливість, повага до гідності особистості, конфіденційність, толерантність, професійна відповідальність, компетентність та орієнтація на найкращі інтереси клієнта. Дотримання зазначених принципів забезпечує ефективність професійної взаємодії, формування довірчих відносин між соціальним працівником і клієнтом, а також підвищення якості соціальних послуг. У сучасних умовах морально-етична складова професійної діяльності набуває особливого значення

через ускладнення соціальних проблем та зростання суспільних очікувань щодо діяльності соціальних служб.

Визначено, що сучасна система професійної підготовки соціальних працівників стикається з низкою морально-етичних викликів і проблем. До найбільш актуальних належать недостатня увага до формування етичної компетентності майбутніх фахівців, недостатній рівень практичної підготовки до вирішення моральних дилем, ризики професійного вигорання, труднощі забезпечення конфіденційності інформації, необхідність дотримання принципів недискримінації та толерантності, а також нові етичні виклики, пов'язані з цифровізацією соціальної сфери. Усе це свідчить про необхідність модернізації змісту професійної освіти та посилення її морально-етичної складової.

Здійснено аналіз організаційно-правових засад діяльності Центру соціальних служб Яготинської міської ради, який показав, що установа є важливим суб'єктом реалізації державної соціальної політики на місцевому рівні. Центр забезпечує надання соціальних послуг різним категоріям населення, здійснює соціальний супровід сімей та дітей, підтримує сімейні форми виховання, організовує кризове втручання та сприяє соціальній адаптації громадян. Діяльність установи базується на принципах гуманізму, соціальної справедливості, конфіденційності, поваги до прав людини та забезпечення найкращих інтересів дитини, що висуває високі вимоги до професійної та морально-етичної підготовки її працівників.

У результаті дослідження морально-етичних аспектів діяльності фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради виявлено низку проблем, характерних для сучасної соціальної роботи. Найбільш поширеними серед них є необхідність забезпечення конфіденційності персональних даних клієнтів, вирішення складних етичних дилем під час роботи з дітьми та сім'ями, дотримання принципу рівного ставлення до всіх категорій населення, підтримання професійних меж у взаємодії з клієнтами та профілактика професійного вигорання. Особливої актуальності ці проблеми набувають в

умовах воєнного стану, коли значно збільшується кількість осіб, які потребують психологічної, соціальної та гуманітарної підтримки.

Встановлено, що рівень ефективності професійної діяльності соціальних працівників безпосередньо залежить від рівня сформованості їхньої етичної компетентності. Етична компетентність розглядається як інтегральна характеристика особистості фахівця, що включає знання професійно-етичних норм, уміння застосовувати їх у практичній діяльності, здатність до морального аналізу професійних ситуацій, відповідальність за прийняті рішення та готовність діяти відповідно до принципів соціальної роботи. Розвиток етичної компетентності є необхідною умовою забезпечення високої якості соціальних послуг та підвищення авторитету соціальної роботи в суспільстві.

Обґрунтовано необхідність удосконалення професійної підготовки фахівців Центру соціальних служб Яготинської міської ради шляхом упровадження комплексу організаційних, освітніх та методичних заходів. Зокрема, рекомендовано посилити практикоорієнтований характер професійного навчання, впровадити систему регулярних тренінгів із професійної етики, розвивати навички аналізу етичних ситуацій, удосконалювати систему супервізії, забезпечувати психологічну підтримку працівників, створити внутрішній етичний кодекс установи та розширити можливості для професійного обміну досвідом.

Доведено, що особливого значення в сучасних умовах набуває безперервний професійний розвиток соціальних працівників. Динамічні зміни в соціальній сфері, наслідки воєнних дій, поява нових категорій клієнтів та цифровізація соціальних послуг вимагають постійного оновлення професійних знань і навичок. Саме тому система професійної підготовки має бути спрямована не лише на здобуття базової освіти, а й на формування готовності до навчання протягом усього професійного життя.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що морально-етичні аспекти є невід'ємною складовою професійної підготовки та діяльності фахівців соціальної роботи. Від рівня сформованості морально-етичних якостей,

професійних цінностей та етичної компетентності соціальних працівників залежить ефективність реалізації соціальної політики, якість надання соціальних послуг та рівень захисту прав людини. Удосконалення професійної підготовки спеціалістів у галузі соціальної роботи повинно здійснюватися на засадах гуманізму, професійної відповідальності, безперервного розвитку та пріоритетності морально-етичних цінностей, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності соціальних служб і зміцненню соціального благополуччя суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 15.06.2026).
2. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19> (дата звернення: 15.06.2026).
3. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.06.2026).
4. Про вищу освіту : Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.06.2026).
5. Етичний кодекс спеціалістів із соціальної роботи України / Всеукраїнська громадська організація «Ліга соціальних працівників України». Київ, 2005. 9 с.

Література

6. Безпалько О. В. Компетентнісний підхід у підготовці соціальних працівників: сучасні виклики та перспективи // Освітологічний дискурс. – 2021. – № 3. – С. 34–42.
7. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 134 с.
8. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2015. 176 с.
9. Бойко О. М. Етична культура соціального працівника як складова професійної компетентності. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2020. Вип. 2 (47). С. 18–22.
10. Брижовата О. А. Формування моральної культури майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки // Інноваційна педагогіка. – 2021. – Вип. 34. – С. 72–76.

11. Галагузова М. А. Соціальна педагогіка : підручник. Київ : Академія, 2017. 416 с.
12. Грига І. М. Етичні стандарти соціальної роботи в контексті європейської інтеграції України // Соціальна політика і соціальна робота. – 2022. – № 1. – С. 14–22.
13. Грига І. М. Соціальна робота в Україні: сучасні виклики та перспективи розвитку. Соціальна політика і соціальна робота. 2021. № 3. С. 12–21.
14. Зверєва І. Д. Соціальна педагогіка. Теорія і технології : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 316 с.
15. Іванова І. Б. Етичні аспекти взаємодії соціального працівника з клієнтами різних соціальних груп // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2022. – Вип. 1 (50). – С. 51–57.
16. Капська А. Й. Соціальна робота : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 352 с.
17. Капська А. Й. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Слово, 2017. 540 с.
18. Карагодіна О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників у контексті сучасних суспільних викликів. Соціальна робота та соціальна освіта. 2022. № 1 (8). С. 56–64.
19. Кияниця З. П. Професійні цінності як основа підготовки майбутніх соціальних працівників // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціальна робота. – 2021. – № 1. – С. 25–31.
20. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими категоріями населення : навч. посіб. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 304 с.
21. Коваль Л. Г. Основи соціальної педагогіки. Київ : Академвидав, 2018. 312 с.
22. Кравченко О. О. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери в умовах модернізації вищої освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2020. № 5 (99). С. 132–140.

23. Кравченко О. О. Розвиток професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти // Педагогічні науки. – 2021. – № 79. – С. 95–102.

24. Лях Т. Л. Професійна рефлексія як чинник розвитку етичної компетентності соціального працівника // Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. – 2022. – № 4. – С. 41–49.

25. Лях Т. Л. Формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти. Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка. Серія: Педагогіка та психологія. 2021. № 39. С. 85–91.

26. Мигович І. І. Професійна етика соціальної роботи: теоретичні та практичні аспекти // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2020. – Вип. 46. – С. 118–123.

27. Міщик Л. І. Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Каравела, 2020. 288 с.

28. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2018. 560 с.

29. Панок В. Г. Професійна відповідальність фахівця соціальної сфери в умовах суспільних трансформацій // Практична психологія та соціальна робота. – 2021. – № 4. – С. 3–10.

30. Панок В. Г. Професійна етика та відповідальність фахівця соціальної сфери. Практична психологія та соціальна робота. 2021. № 4. С. 3–10.

31. Петрочко Ж. В. Формування етичної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах сучасної вищої освіти // Соціальна робота та соціальна освіта. – 2022. – № 2 (9). – С. 64–72.

32. Пічкарь О. П. Деонтологічні засади професійної діяльності соціального працівника. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2022. Вип. 29. С. 44–50.

33. Поліщук В. А. Деонтологічні засади професійної діяльності соціального працівника // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – Вип. 52. – С. 215–220.
34. Поліщук В. А. Професійна етика соціального працівника : навч.-метод. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. 196 с.
35. Ромм М. В. Теорія соціальної роботи : підручник. Київ : Кондор, 2019. 548 с.
36. Семигіна Т. В. Етичні виклики соціальної роботи в умовах воєнного стану в Україні // Соціальна робота та соціальна освіта. – 2023. – № 1 (10). – С. 8–18.
37. Семигіна Т. В. Професійна етика соціального працівника: сучасні виклики та перспективи розвитку. Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму. 2021. № 2. С. 45–53.
38. Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 276 с.
39. Тюптя Л. Т. Професійна етика як складова підготовки фахівців соціальної роботи // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – 2020. – № 2. – С. 114–121.
40. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2018. 574 с.
41. Харченко С. Я. Теорія і практика соціальної роботи : навч. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2016. 408 с.
42. Чернета С. Ю. Гуманістична спрямованість професійної підготовки майбутніх соціальних працівників // Молодь і ринок. – 2022. – № 4. – С. 88–93.
43. Чернета С. Ю. Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на засадах гуманістичних цінностей. Молодь і ринок. 2022. № 4. С. 88–93.
44. Яременко О. О. Професійні цінності соціальної роботи в умовах суспільних трансформацій. Соціальна робота та соціальна освіта. 2023. № 2 (11). С. 97–105.

45. Яременко О. О. Ціннісні орієнтири професійної діяльності соціального працівника // Соціальна робота та соціальна освіта. – 2023. – № 2 (11). – С. 97–105.

Інтернет-ресурси

46. Міністерство соціальної політики України : офіц. сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2026).

47. Міністерство у справах ветеранів України : офіц. сайт. URL: <https://mva.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2026).

48. Пенсійний фонд України : офіц. вебпортал. URL: <https://www.pfu.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2026).

49. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2026).

50. Бориспільська районна державна адміністрація : офіц. вебсайт. URL: <https://boryspil-rda.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2026).

51. Яготинська міська рада : офіц. сайт. URL: <https://yagotynrada.gov.ua> (дата звернення: 17.05.2026).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**Анкета для фахівців Центру соціальних служб щодо виявлення
морально-етичних проблем професійної діяльності**

Шановний респонденте!

Просимо Вас взяти участь в опитуванні, метою якого є дослідження морально-етичних аспектів професійної підготовки та діяльності соціальних працівників. Анкетування є анонімним.

1. Ваш стаж роботи у сфері соціальної роботи:
 - ☐ до 1 року
 - ☐ 1–5 років
 - ☐ 6–10 років
 - ☐ понад 10 років
2. Чи вважаєте Ви достатнім рівень своєї професійної підготовки для вирішення етичних дилем?
 - ☐ так
 - ☐ частково
 - ☐ ні
3. Як часто у своїй діяльності Ви стикаєтесь з морально-етичними проблемами?
 - ☐ дуже часто
 - ☐ часто
 - ☐ іноді
 - ☐ рідко
4. Які морально-етичні труднощі виникають найчастіше?
 - ☐ дотримання конфіденційності
 - ☐ конфлікт інтересів
 - ☐ професійне вигорання
 - ☐ емоційна залученість
 - ☐ інше _____
5. Чи потребуєте Ви додаткового навчання з професійної етики?
 - ☐ так

- ☐ ні

6. Які форми підвищення кваліфікації є найбільш ефективними?

- ☐ тренінги
- ☐ семінари
- ☐ вебінари
- ☐ супервізія
- ☐ наставництво

7. Ваші пропозиції щодо вдосконалення професійної підготовки:

Дякуємо за участь!

ДОДАТОК Б

**Таблиця результатів анкетування працівників
Центру соціальних служб Яготинської міської ради**

Показник	Кількість осіб %	
Вважають рівень підготовки достатнім	8	40
Вважають частково достатнім	9	45
Вважають недостатнім	3	15
Потребують додаткового навчання з етики	16	80
Стикаються з етичними проблемами часто	14	70
Відзначають професійне вигорання	12	60

Примітка: дані наведені як приклад та можуть бути скориговані відповідно до фактичних результатів дослідження.